

A bugaci képiro és társai

Errefelé Erzsébeten földszintes, hajlott gerincű házikók támasztják egymást. Megbillent téglakerítések mögött szalagnyi kertcskék; falusias csönd simogatása.

Cujkát kóstolgatunk; az öreg tengerész régi cimborája hozta az Al-Dunáról. Melegednek tőle az emlékek, 40—50 év meszsizségéből is.

— Az én sorsom azt példázza, hogy a nyugtalanság mindig megtalálja a maga emberét. Ahol én születtem, favágók, pásztorok, pakulárok éltek — a tengerre a havasokról vágyódtam el.

A tenger után a Duna parti szolgálat. Csepeli szabadkikötő, ahonnan végül anyaggazdászként került nyugdíjba.

A tenger hiányzott az életéből: ha a valóságban nem, legalább képzeletben szállt hajóra. Egyik barátjával megszervezte a Kikötői Archivumot, ahol a hajósemlékeket mutatták be.

— Tudja, mit nem feledek én? Voltak nálunk dokkmunkások, akik végighajtották az éjszakát, két uszályt is kiraktak, aztán másnap délután kopogtattak az iroda ajtaján. Józsi bácsi, végeztünk, indulhatunk! Jöttek velem a városba, kiállít-

tásra, képtárba, ami éppen újdonság volt.

Cseh József tengerész véglegesen Erzsébeten vett horgonyt.

1

Pesterzsébeten áll ma egy múzeum: vasárnaponként ide térnek be a sétálgató, korzózó kerületiek. Ez a múzeum Cseh József elképzeléseiből támadt életre.

Expedíciós kalapját, fegyvereit, kagylóit, amelyeket világjáró útvjáról hozott haza, ajánlotta kezdetnek, afféle múzeumi alapnak. Mindez azonban kevés lett volna még egy kisebb igényű bemutatóteremhez is.

— Elmentem Pesch Rezsőhöz. Nézze, én adom a fegyvereimet a múzeumhoz, ön tegye mellé a helytörténeti gyűjteményét. Pesch Rezső bólintott.

Akkor látták egymást először.

— Ambrus Béla iskolaigazgató következett. Eremgyűjtő volt, megtetszett neki a terv, betársult.

Negyediknek Smith László csapott fel, a vegyész.

— Igen ám, de hiányoztunk közülnk a szakem-

ber! Tudtam, hogy Erzsébeten él Diószegi Vilmos, a muzeológus, a társak elküldtek, próbáljam megnyerni az ügynek. Ő lett a mi társaságunk ötödik tagja.

Ez az öt ember alakította a pesterzsébeti múzeumot, amelynek gazdag anyagát azóta már a budai Várpalotában is bemutatatták.

2

Kézbe simuló, gonddal készített könyvecskét lapozgatok.

Kiadták a győztes isaszegi csata 125. évfordulóján. Szerkesztője és szerzője: Szathmáry Zoltán.

A könyvecskében az isaszegi 48-as honvédek szólnak meg. A leghívebb tanúk, az ütközet részvevői.

Százhuszonöt esztendő távolságába tekintve nyilván emlékiratokat, szájhagyomány útján megőrzött történeteket várunk. Holott nem erről van szó.

Legendás hőstettek, apró, de jellemző részletek elevenednek meg, sőt az isaszegi származású szanitéc hadnagy szavaiból pontos képet kapunk arról is, hogy hányan es-

tek el, sebesültek meg a csatában.

Szathmáry Zoltán gyermekkorában még életben talált néhány 48-as honvédet. Kifaggatta őket: az akkor 104 esztendő szanitéc hadnagy emlékezése is így született. Az öregek útbaigazításával aztán megtalálta az erdőben Harsányi Bálintnak, Lenkei kapitány hazahozójának sírját, s a lengyel légió vele együtt el-esett kapitányának nyughelyét.

Kinyomozott feledésbe merült hőstetteket, összeállította az isaszegi honvédek névsorát.

Rábukkant Kossuth kendőjére, a selyemkendőre, amellyel — a néphit szerint — a kókai temetődombon figyelőállást foglalt Kossuth Lajos törölte le izzadó homlokát.

Lassan fél évszázada már, hogy az utolsó honvéd fejfát letették az udvarában. Tizenhárom darabban hozták be.

Most ép: a falnak támasztva az isaszegi múzeum egyik ékessége.

— A darabokat lenolajba áztattam, szárítottam, megragasztottam. Kemény lett a fejfa, mint a kő.

Annak pedig csak néhány esztendeje, hogy egy 1847-es keltezésű rit-

ka értékű népi kéziratos daloskönyvet kiásott az isaszegi padlások lomjai alól.

Amikor először találkoztam vele, esti rendezgetésen, portörletésen értem a község múzeumában.

A foglalkozása után érdeklődtem.

— *Hentes és mészáros voltam világéletemben.*

Megkérdeztem az életkorát.

— *Hetvenhárom múltam* — felelte.

3

A szikrázó vasárnapi delelőn a kertkapuban áll egy magas fekete ember.

A vásártér felől a lacipecsenyés sátrából kolbászillat szállong. Forrón süti a nap a kiskunsági futóhomok hátát.

A táj — zölden bűvő tanyabokrokkal, az ősborókással, kanyargó homokösvényeivel — megörökítésre méltó.

Helyben élő festője, faragója nincs a pusztának — de e föld legszebb pillanatai mégsem mennek veszendőbe.

A kertkapuban az a magas, fekete ember a bugaci képiró, *Aranyossy Béla*, aki a maga olcsó, kopott kis gépével készített ezer és ezer felvételen örzi ezeket a pillanatokot. És ezeket a felvételeket ismeri Európa, ismeri a nagyvilág.

Vannak képei, amelyek

amerikai galériák falán függtek, vannak, amelyek Spanyolországban vagy Indiában nyertek oklevelet.

Üldögélünk a vasárnapi ebéd utáni konyhában, a viaszos vászonra terített fényképek előtt. Néhány perc alatt elvonul előttem Bugac életének utolsó 30 esztendeje.

Ha azt kérdezném ettől a férfitől, aki névre szóló meghívásokat kap a különböző külföldi kiállításokra, hogy van-e laboratóriuma, azt felelhetné: *igen, helyben vagyunk.* A konyha volt az ő műterme, az esti és az éjszakai konyha; valahányszor megérkezett Kecskemétről, itt látott munkához.

Egyetlen nagy alakú képre — mert nem olcsó szenvedély az övé — megóvott zsebpénzéből sokszor hónapokig gyűjtötte a pénzt.

Az ingázó bugaci, a kecskeméti Baromfifeldolgozó Vállalat munkása, mégis mindazt képre írta a Duna—Tisza közének talán legszebb földdarabjáról, amit a hatásvadász képeslapok soha fel nem fedeztek volna.

Száznál több országban ismerték meg a nevét, s betűzgették, próbálgatták ezt a szót: *Bugac.*

— Külföldön járt-e már?

— *Nem volt rá igyekezetem.*

Más talán az ő helyében felhagy az ingázással, odahagyja a ládaüzemet, s felcsap fotóművésznek.

A bugaci képiró a pusztára vonult vissza nyugdíjba.

4

Nemrég Tolnában járva évtizedünk egyik legizgalmasabb adattárába lapozgattam bele.

Igen, a tartalom miatt is fontosnak éreztem azt a vastag dossziét, amelyet a szekszárdi művelődési otthonban a kezembe vettem — az utolsó pillanatban nyúltak száz és száz ősi zengésű, a finn-ugor rokonság mélyrétegébe világító szóért, dülök, horhosok, irtások neveiért —, de legalább ennyire hasznosnak véltem azt a kirajzolódó mozgalmat, amely Tolna megye falvait szinte elemi erővel megmozgatta.

108 községben 108 ember végezte az adatgyűjtést, mentette az utókorra szülőföldje veszendő legendáit, népdalait, földrajzi neveit. A száznolc között szerepelt tsz-paraszt, tanító, agronómus, vasutas, könyvelő, traktoros és csősz: ez a száznolc ember időt s fáradságot nem ismerő erőfeszítéssel egy komoly apparátust igénylő munkát teljesített.

Hasonló gyűjtéseket folytattak azóta, s folytatnak ma is az ország más és más tájain.

Csoportosan, egy-egy

átfogó téma szolgálatába szegődve dolgoznak ezek az emberek, de nemegyszer magányos harcosként, teljesítve az önként elvállalt munkát, miként a szív diktálja.

Éppen csak a múlt héten, a Pest megyei Zsámbékkal ismerkedve, a tanácsháza előtt nyíllal jelölt táblára figyeltem fel. „LÁMPAMÚZEUM”.

A hazai föld, a Kárpát-medence minden lámpája föllelhető ebben a háromezer lelkes faluban, s nem azért, mert Zsámbék a lámpagyártásáról nevezetes lenne, hanem egy Alföldről idetelepült ember, *Borus Ferenc* jóvoltából.

Aki bármikor megtalálható a községi tejboltban, lévén ott eladó.

Kőbányán él egy vasesztergályos, aki többek között megírta kerülete és Rákosmező geológiai történetét.

A MÁV távirtdájában dolgozik egy alacsony, fürge férfi, aki megtalálta azt a házat, ahol Petőfi édesapja meghalt.

Hívják ezeket az embereket *gyűjtőknek, helytörténészeknek*: én inkább a *leletmentő* nevet adományoznám nekik.

Mert a szülőföld önkéntes régészei, népünk múltját mutató értékek megmentői ők.

Kósa Csaba